

26.26x29.97	1/3	עמוד 1	הארץ - גלריה	01/10/2020	74651580-6
אסתר ראביהודה ראב - 26390					

"היום אני מתבייש להיות אדריכל"

בגיל 90, כשמאחוריו מצודת זאב ובית אסיה לצד כאלף בתים פרטיים (אחד מהם נמכר באחרונה ב-60 מיליון שקל), **מוטי בן חורין** עדיין מתכנן בתים עם נייר ועיפרון. בראיון הוא יוצא נגד הצניחה במעמד האדריכלים, מסביר איך שכר נמוך ומתכננים רעים מעלים את מחירי הדיור, וגם מדוע הוא מעדיף להיקרא "הומניסט שמתכנן בתים" ולא אדריכל. יש לו גם רעיון לבית שיגרום לערן זהבי להפסיק לריב עם השכנים

נעמה ריבה

צילום: מגד גוזני

באחד הרחובות הוותיקים בסביון מתגורר האדריכל מוטי (מרדכי) בן חורין עם אשתו אביבה. החודש הוא יהיה בן 90, אך האנרגיות עדיין במיטבן, הוא צלול, שופע סיפורים ושוחח מדי יום בבריכה, לפחות עד הסגה שמו של בן חורין, שמתגורר כאן מ-1962, הרבה לפני שסביון התקשרה בתודעה לרני רהב וערן זהבי, לא מוכר לקהל הרחב, אך בנייניו – בהחלט. הוא תיכנן בין היתר את מגדל דיונוגוף, מצודת זאב, בניין לשכת המס בתל אביב, חללים רבים בטרמינל 1 בנתב"ג, בית אסיה, מלון לאונרדו פלזה בירושלם, בית הכנסת המרכזי בבית הכרם ועוד כ-1,000 בתים פרטיים.

בין השאר תיכנן את בתיהם של עשירים ומפורסמים כמו שאול אייזנברג (הבית נמכר לא-חרונה ב-60 מיליון שקלים) ופלאטו שרון. כן תיכנן את ביתו של גרשום שוקן. הוא היה בקשר עם מנהיגי העם בתקופה שאלה כיבדו אדריכלים – החליף מכתבים עם בן גוריון, בגין, רבין, אולמרט וגם עם המשורר אורי צבי גרינב"רג ועם הנשיא האמריקאי ג'ימי קרטר. לפני פגישתנו, הוא שולח לי הודעת וואטסאפ: "מוטי הינו הומניסט המתכנן בניינים ולא אדריכל".

למה נכנסת דווקא לנישה של בתים פרטיים?

"אדריכלים מפורסמים כמו יעקב רכטר ואברהם יסקי (זוכי פרס ישראל, נ"ר) שאלו אותי פעם למה אני עושה בתים פרטיים. אמרתי להם שזה המקום שבו אדריכל נבחן, כשאדם יושב בשירותים, הוא מרגיש את המרחק לדלת ולנייר טואלט. בבנייני ציבור אין לי קשר לאנשים. עד

26.62x33.25	2/3	2 עמוד	גלריה - הארץ	01/10/2020	74651581-7
אסתר ואביהודה ראב - 26390					

המשך מעמ' 1

שמתחילים לתכנן ולבנות מתחיל- פים שלושה מנכ"לים. התקופה הזו של הקורונה מביאה לי נחת כי אנשים יוצאים מדעתם מרוב אושר. לקוחות שתכננתי להם בית לפני שבע שנים או 40 או 50 שנה, שולחים לי הודעות שהם מרוצים מהבית". כדי להדגים הוא מציג הודעות ששלחו לו, גם בחודשים האחרונים: "42 שנה אנחנו גרים ברעיון שלך ונהנים יום יום מחדש! דש! נהנים מהבית שתכננת להורינו לפני יותר מחמישים שנה. יצרת עבודת מופת". ומישהי כתבה: "אמנם אנחנו גרים 'רק' 7 שנים אבל נהנים כל יום מחדש מיצירת המופת שלך. מושלם, מדויק, פרקטי, פונקציונלי, מרחיב את הלב ומהמם ביופיו".

לאורך השנים, הוא אומה תי- כנן רק לאחד מעשרה שפנו אליו. "רק כשהייתי מתאהב בקליינט. אני נוהג לשבת איתם כמה שעות, לשאול שאלות, ובסוף השיחה הבית כבר מתוכנן". הבתים שתיכ- נן לאורך השנים אמנם גדולים מאוד, אבל פשוטים. אין בהם גר- נדיויות המאפיינת אדריכלות עכשווית של בנייה פרטית: כל קו מחושב והחומריות היא לרוב טב- עית ועדינה – זכוכית, בטון, אבני לקט ופלדה.

ביתו שלו כמעט בן 60, אך נראה עכשווי לחלוטין. המדרגות לקומה העליונה הן מפלדה אלגנ- טית, החללים נעימים והעצים מסכיבי חודרים לבית. בקומה הע- ליונה אנחנו פוגשים את אשתו אביבה, פסיכולוגית במקצועה שלאורך השנים סיעה לו בעס- קים. בקומה זו ממוקמים המטבח וכל חדרי השינה. בקומת הכניסה – הסלון וחדרי האירוח. "כשעבר- נו הנה היו בחוץ נחשים וחיות ואת הבית הקיף פרדס. לא התאים למקם למטה את המטבח", הוא אומה בשעתו תוכננו לצד הבית שלו גם בית ומשרד להוריו ובית לאחותו. האחות עדיין שם, בית ההורים והמשרד נמכרו. הזוג בן חורין מחזיקים גם דירת נופש בעיר העתיקה בירושלים שרכשו ב-1980 ב-32 אלף דולה. בשנה האחרונה לא היו בה כי אשתו נפ- צעה "אבל נחזור בקרוב".

ככניסה לבית, על משקוף הד- לת, הדביק מוטי בן חורין נייר עם טקסט משעשע בשלוש שפות (עברית, ערבית ואנגלית), המיועד לגנבים פוטנציאליים: "לגנבים, אין אצלנו מה לגנוב ולכן אין גדה שמירה, אזעקה, כלב, סורגים. הכל כל כך חסר ערך שגם לא עשינו ביטוח. הכסף בבנק, התכ- שיטים מפלסטיק, השטיחים מע- זה, המכונית מ-1998 ושווה אלפיים שקלים ולא מיליון

בית אסיה בן שבע הקומות שתיכנן בן חורין. מראה פיסולי חריג בנוף התל-אביבי

מגדל דיזנגוף בתל אביב צילום: מגד גזוני

"אני לא מרוויח יותר מכל אדריכל אחר כי אני לא לוקח עמלות" – הוא מתכוון לרבים שלוקחים עמלות מקבלנים, ספקי זכוכית, קרמיקה, אריחים ועוד. "זה זוועה, זוועה, אני לא יכול לדבר על כך, כי זה גם חברים"

"תמיד טענתי שמחירי הבנייה בארץ שערווריתיים. כבר לפני יותר מ-40 שנה כתבתי על זה ואמרתי את זה. אני תמיד חושב על כל קיר בבניין, כי כל קיר עולה כסף. ככל שיש פחות קווים, הבניין יותר חסכוני"

— כל מגרש היה 1.7 דונם. כשיש מול, מי צריך פרוטקציה. הוא נולד בתל אביב ברחוב מזא"ה, בבית חולים עין גדי, דור שישי בארץ. גדל בעיקר בפתח תקווה ובירושלים וסיים לימודים בתיכון בית הכרם, לימים ליד"ה. אביו, משה בן חורין, עלה מגרמ- ניה בשנות ה-20 והיה שותפו עד מותו ב-1972. אמו, לאה, היתה נכדתו של משה ראב, אחיו הקטן של יהודה ראב, ממקימי פתח תקווה ואביה של "המשוררת הצ- ברית הראשונה" אסתר ראב. ב-1948 התגייס למה שהפך להיות גדוד מוריה בירושלים הנ- צורה. "הייתי פיטר", הוא נוכר בתקופה. בהמשך ניסה להתגייס מחדש כי רצה להיות טייס. "הג- עתי להתגייס וסיפרתי שלא

בית שאול איזנברג מבחוק, וחדר בפנים צילומים: פרג' + בן חורין

שכבר תכננתי כמה בתים בסביון, אבי דיבר עם המתווך של אפריי- קה-ישראל שהיו בעלי הקרקע, אותה רכשו ממנהל מקרקעי יש- ראל. כשבת בדיוק היה פחות בשער הדולה, מ-1.8 ל-1.3 לירות, והם לא רצו למכור. בסוף הם אמ- רו — אם תבטיח לנו שתכנון פה וזה לא למכירה, תקבל את זה במ- חיר הקודם בדולרים. זה עלה לנו רק 3,000 דולרים לכל מגרש

כמכוניות של השכנים בארמונות שמסביבנו. נכון שהאישה מ-1932 והאישה מ-1930 אבל הפחד שלנו 0 וכוחנו 1,000."

הטייס הפך למכונאי

לפני שעברו לסביון הם התגור- ררו בפתח תקווה שם נולדו שניים מארבעת ילדיהם. "חיפשנו מקום כפרי לעבור אליו — באותם ימים זה לא היה סנוכי לגור פה. אחרי

הלימודים נסע לאירופה: הסתר- בכ כמה חודשים בלונדון, פריז ומילאנו, הרגיש שהוא מבובו את הזמן חזר לישראל, כאן עבד אצל האדריכל אבא אלחנני כמה חוד- שים, שבסופם הצטרף לאביו, מהנדס הבניין. למה לא סיכמת עד היום את פועלך בספר או תערוכה? "אני עדיין עובד, מוזר לי לסכם"

הייתי בצבא. התקבלתי לקורס הטיס השני ונשלחתי לסנט ג'ין (בסיס מגדטורי ליד עכו ששימש בעבר בית ספר לטיסה, נ"ר). הייתי עם משקפיים, אבל זה התאפשר אז, כי מישהו אמר שגם לטייסים היפנים במלחמת הער- לם היו משקפיים. בסוף הפכתי למכונאי והייתי מרכיב את כל חלקי המטוסים חוץ מהמנוע". בשנות ה-50 למד בטכניון ובתום

26.44x33.16	3/3	עמוד 3	הארץ - גלריה	01/10/2020	74651582-8
אסתר ראביהודה ראב - 26390					

מאכלס קומת קרקע שקופה פני-לה ובה בית קפה המוקף ברחבה נדיבה. בעשור האחרון נרכש הבניין על ידי אלפרד אקירוב שמעורב בניין לבנות מגדל. כדי לא לפגוע בכוכיות היוצרים של בן חורין – הוא חלק מצוות התכנון. "המנכ"ל של החברה של אקירוב שאל עם מי אני מוכן לעבוד והעלה כל מיני שמות. אחד השמות היו משה ספדיה, ואיתו הסכמתי לעבוד". לא ברור אם המגדל ייצא לפועל, שכן ועדות התכנון מכירות בחשיבות האדריכלית של בית אסיה. מתכנתת מחוז תל אביב לשעבר, נעמי אנג'ל, אף אמרה לפני פרישתה כי הבניין צריך להיות מוכרז לשימור.

"מדהים אין מדינה ברוכה בכל כך הרבה כישרונות", כתב במאמר, "אינה מסוגלת לפתור בעיה בסיסית עבור אזרחיה. בגדה המערבית, קילומטרים בודדים מכל יישוב יהודי, בונים גם ברבע המחיר ובעשירית הזמן. הטענה כי המסים שם נמוכים, נכונה"

"הבית שתיכננתי בחינם לנכדה של האדריכל ישעיהו אילן, זו לא פעם ראשונה. גם לטייסיים שהיו בשבי ולנכים מאה אחוז תיכננתי בלי שכר. עשיתי הרבה בניינים בלי שכר אבל לרוב אני מקבל בין 12 ל-15 אחוז. אז הרווחתי מספיק"

מי שהכיר בחשיבות עבודותיו היה ראש עיריית ת"א המנוח שלמה (צייץ) להט. "כשחולדאי התחיל להיות ראש עיר, ב-1998 או 1999, נפגשנו באיזה אירוע וצייץ אמר לחולדאי, 'כל בית שהוא עשה בתל אביב זה כמו פסל'". באותה תקופה בן חורין הציע תוכנית למגדל שלא אושר מכיוון שהוא בגבולות העיר הלבנה. צייץ אמר לחולדאי שהוא היה מאשר, כי זה יהיה כמו האופרה של סידני בתל אביב. זה בניין שיש לו פנטהאון מהקומה הראשונה. רעיון פשוט וטוב ואני עדיין רוצה לבנות אותו. אבל אני רוצה מיליון דולר על התוכנית. אז אני לא יכול לשרטט, כי לא רוצה שיעתיקו".

איך זה שמעולם הוא לא זכה בפרס חשוב – למרות ההצלחות עליו לפרס ישראל, פרס א.מ.ת, פרס רכטר או פרס רוקח? יש לו הסבר לזה. "כשאני מתכנן, האדם היחיד שאני לא חושב עליו זה אני. אני חושב רק על מי שאני מתכנן לו. אני זוכר כשעבדתי עם אדריכלים מוכרים, הרגשתי שהם גורם לים ואני הקטן. תמיד היו צועתי שהם רק חושבים איך זה יצטלם ויתפרסם. אני רק חשבת איך הקליינט שלי ייהנה בבניין".

שאדריכלים רבים לוקחים עמלות מקבלנים, ספקי זכויות, קרמיקה, אריחים ועוד. "אם הייתי מקבל עמלות כבר הייתי עם מאה מיליון. זה זוועה, זוועה, זוועה, כמה שזה נפוץ. אני לא יכול לדבר על כך, כי זה גם חברים".

למה עוד אתה מתבייש להיות אדריכל?

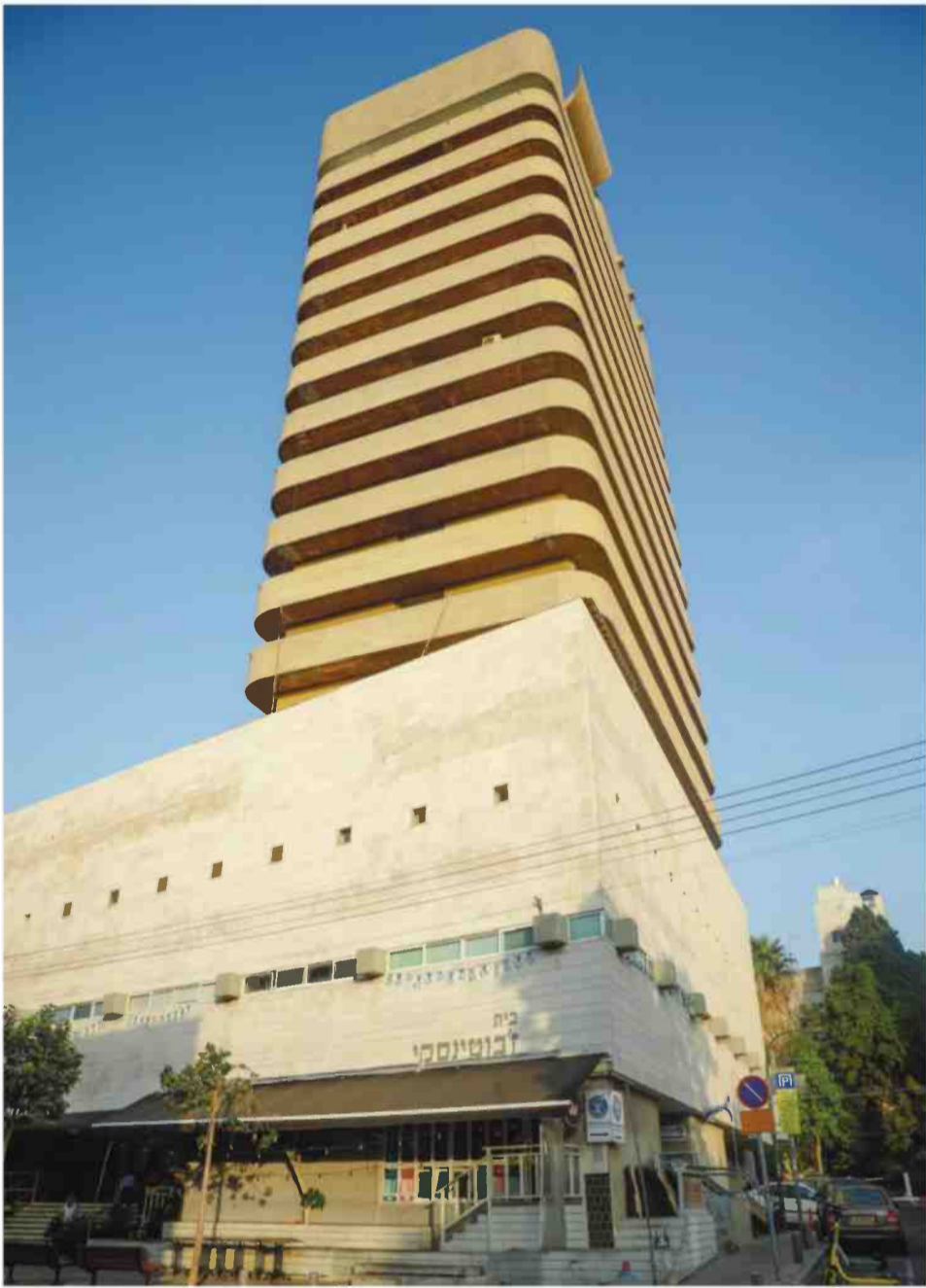
"בגלל מעמד האדריכלים. על הבניינים אין שילוט עם שם האדריכל המתכנן ועם תאריך הבנייה. באתרי הבנייה, לפני שם האדריכל מופיע שם הקבלן ומנהל הפרויקט. וכשמבצעים בבניינים חשובים תוספות וטלאים – מהנדסי ואדריכלי הערים מתעלמים מכך". מפריע לו גם חוסר אחריות של האדריכלים לעלויות הבנייה. "כשאני מדבר על זה עם סטודנטים, בסוף ההרצה יש מחיאות כפיים סוערות. אחר כך מתקשר אליי הדיקן ואומר שפעם ראשונה שהוא שר מע כאן מחיאות כפיים".

רעיון ראשון מסוגו

אחד הפרויקטים שהפכו אותו למוכר הוא מצודת זאב. המקום היה בבעלות תנועת בית"ר עוד משנות ה-20, ובשנות ה-60 החליטה תנועת החרות להגדיל את ביתה. לתחרות נישגו כמה אדריכלים מובילים, ביניהם יצחק טול-דנו והמהנדס אהרון רוסו, שהיו אדריכלי-הבית של התנועה. נטור לי פרוטקציות פוליטיות, הוצעו בן חורין ואביו להשתתף בתחרות על ידי יוסף קרמרמן, ממנהיגי המפלגה ומבעלי בית החרושת "עץ לבד" בפתח תקוה. "היה לי רעיון שהחלק התחתון ישתלב בסביבה ומעל נשים מגדל של 13-14 קומות. אחרי שהבנתי שתחזור קת חלונות היא עניין מסובך ועושים אותו בעיקר בלילה – החלטתי לתכנן מסביב לכל קומה מסדרון חיצוני שנתחם במעקה כטון. כך ניתן גם לצאת החוצה כשריפה, לצאת לנקות וגם לצאת להתאווור". רעיון ראשון מסוגו, לדבריו.

שנתיים לאחר שזכו בתכנון מצודת זאב, השתתף בן חורין בתחרות נוספת לתכנון בניין לשכת המס של ההסתדרות ברחוב ארלוזורוב בת"א (המשמש כיום את "כללית"). "עשיתי שלוש סקיצות, הראיתי לאביבה והיא בחרה". הם זכו בפרס הראשון. "אחד השופטים היה יעקב רכטר ושמעתי על זה ברדיו. אבל לא התקשרו אלי. שלושה חודשים, לא הבנתי למה זה בגלל שלא היינו חברי ההסתדרות וחשבו שאני ימני. אחר כך התקשרו. אמרו שחיפשו דרך להיתקן מאיתנו אבל לא מצאו דרך. אחרי כמה חודשים הם אמרו שמי זל שאנחנו האדריכלים".

על בית אסיה בתל אביב, הסמוך לבית המשפט, החל בן חורין לעבוד בסוף שנות ה-60 אך הוא נחנך רק ב-1979. הבניין, שהוקם ביוזמת שאול אייזנברג וגובהו שבע קומות, חריג בנוף מבני המשרדים התל אביבי. הוא מורכב מקומות בעלות קו מיתאר אמורפי שמצלותו על וז. למרות המראה הפיסולי, הבניין נטוע היטב בעיר,

מצודת זאב בתל אביב. פתרון יצירתי למנקי החלונות צילום: מגד גזוני

מלון לאונרדו פלאזה בירושלים (שרתון לשעבר) צילום: מאיה לוי

שהוא מתבייש במקצוע. "כשמזמינים אותי להרצאות אני מסביר למה אני מתבייש להיות אדריכל. השכר שלי נחשב לגבוה, אבל אני לא מרוויח יותר מכל אדריכל אחר – כי אני לא לוקח עמלות מבעלי מקצוע ומחברות ומאף אחד". הוא מתכוון לכך

מאד. למה לא תיכנן יותר בניינים משותפים? במידה רבה בגלל שכר הטרחה הנמוך. "אדריכלים שמתכננים בתים משותפים עם יומים מקבלים שכר שהוא חרפה. אני לא יודע מה הם עושים כל כך גרוע שהם לא מקבלים שכר". וזה, הוא אומר, אחת הסיבות לכך

שהוא פנה אליהם, אמרו שאי אפשר לבנות שם. או הוא בא אליי לפני עשור בערך. תכננתי לו 18 דירות, ושונות זו מזו". גם בירושלים תיכנן בניין מגוררים משותף ב-1991, שלדבריו אהוד אולמרט, שזמן קצר לאחר הבנייה הפך לראש העיר, אהב

עד היום הוא מתכנן בעירפון על נייה. אדריכלית שעובדת איתו שנים ממחשבת את הרעיונות ומגישה אותם לעירייה. את אתרי הבנייה הוא ממשיך לפקוד. "תכננתי כשבוע שעבר בית פרטי לזוג. הכרתי את הסבא שלה, אדריכל מאוד טוב בשם ישעיהו אילן (תיכנן בין השאר את הפקולטה לרפואה בטכניון, נ"ר). הכרתי אותו ואת סבתא שלה והם נפטרו צעירי. לפני חודשיים קיבלתי טלפון מאבא שלה ששאל אם אסכים לתכנן בית לבת שלו. בהתחלה הוא אמר, אתה כזה מפורסם – כמה זה יעלה לי?" לבסוף בן חורין תיכנן את ביתם ללא תשלום. "זו לא פעם ראשונה. גם לטייסיים שהיו בשבי ולנכים מאה אחוז תיכננתי בלי שכר. עשיתי הרבה בניינים בלי שכר אבל לרוב אני מקבל בין 12 ל-15 אחוז. או הר-רווחתי מספיק".

הוא היה שמח ללקוח נוסף – הכדורגלן ערן זהבי. "אחרי התקרית עם השכנים והמשטרה חשבתי להתקשר אליו ולהציע לו בית שיתחשב בשכנים וגם יאפשר לו לחיות את החיים שלו, אם הוא יקנה מגרש קצת יותר רחב ולא צר וארוך. הייתי עושה לו בניין שהוא יכול לעשות בו מסיבות ולחיות בחופשיות בלי להפריע לשכנים, וכולם היו מרוצים".

תשואות מהסטודנטים

מחירי הבנייה, שמקפיצים את מחירי הדירה, הם אחד הנושאים שמטרידים את בן חורין זה שנים. "תמיד טענתי שמחירי הבנייה בארץ שערורייתיים. כבר לפני יותר מ-40 שנה כתבתי על זה ואמרתי את זה. אני תמיד חושב על כל קיר בבניין, כי כל קיר עור לה כסף. ככל שיש פחות קווים, הבניין יותר חסכוני".

את דעותיו בנושא הוא פרסם לאורך השנים ב"מעריב", ב"ידיעות אחרונות" וב"הארץ". ב-1977 כתב למשל: "מחירי הבנייה היום הינם מעל למה שצריך ויכול להיות בפועל. הם מוגזמים וגורמים באופן מלאכותי לבעיית דיוור לחלק ניכר מהאוכלוסייה". באותו מאמר פירט את בעיית מחירי הקרקעות, הליכי הרישוי המסורבלים וחוסר המקצועיות של אנשי המקצוע. "מדהים איך מדינה ברוכה בכל כך הרבה כישרונות יוצאי דופן בתחומים רבים", כתב, "אינה מסוגלת לפתור בעיה בסיסית עבור אזרחיה. בפלסטין – בגדה המערבית, במרחק קילומטרים בודדים מכל יישוב יהודי, בונים גם ברבע המחיר וב-עשירית הזמן. ובמדינת החמאס עוד בפחות מכך. הטענה כי המסים שם נמוכים, נכונה".

למרות ניסיונו הרב בבתים פרטיים, הוא הוזמן רק פעמים מועטות לתכנן בתים משותפים. אחד מהם הוא בניין משותף בפתח תקווה, בשכונה פרברית בעיר, עם בניינים גנריים. הבניין שתיכנן בן חורין חריג: המרפסות מעוגלות ומשתנות מקומה לקומה ומודגשות בגוון זהבה. "זה מגרש בן שבע צלעות שיש לו צורה של אקדח", הוא מספר "הקבלן שקנה את המגרש סיפר שכל האדריכלים